

Viktor Pelevin: Viides maailmanvalta | Maailmankirjat

Aleksis Salusjärvi:

VENÄLÄINEN ALLEGORIA TARANTINON TAPAAN

Viides maailmanvalta on vampyyritarina. Kertojana on Roma Štorikin -niminen nuorukainen, joka on syntynyt Neuvostoliiton kuolinkouristusten aikaan 1989. Tarina alkaa, kun vampyyri puree Romaa ja hänestä itsestään tulee sellainen, ylimysluokan olento. Se, mitä tämä käytännössä tarkoittaa ja minkälaisia vampyyrit oikeasti ovat, selitetään tarkasti seuraavan 360 sivun aikana. Kyseessä on maailmanvalta, joka asuu valituissa ihmisissä kielenä kitalaessa.

Keskeisenä liikuttajana, katalysaattorina, on raha, jonka vampyyrit ovat keksineet. Itse asiassa he ovat keksineet myös ihmisen jalostamalla tätä tarpeitaan vastaavaksi.

Viktor Pelevin, yksi kuuluisimmista venäläisistä nykykirjailijoista, on luonut suuren allegorian maansa nykytilasta. Se vertautuu monin tavoin **Mihail Bulgakovin** huikeaan *Saatanan saapuu Moskovaan* -teokseen, joka käsittelee fantastisesti Neuvostoliiton elämää sisällyttäen metakertomukseksi länsimaisen kulttuurin syntyhetket. Nytkin miljöönä on Moskova, ja kommunismin sijaan poliittinen kehys on yksityistetty talous, jonka myötä länsimaista rahanpalvontaa ollaan venäläistämässä slaavilaisella ronskiudella.

Kirjallisessa mielessä asetelma on kutkuttava, ja sitä lisää syvä tietoisuus demokratiasta ja sananvapaudesta, joita voi nyky-Venäjällä puolustaa vain henkensä kaupalla.

Bulgakoviin verrattuna estetiikkakin on muuttunut. Sosialistista realismia murennettiin modernismin keinoin, joka juuri Venäjällä tuntui olleen omintakeisimmillaan.

Pelevin on ajan hermolla postmodernin äärellä, eklektikkona rakentamassa monumenttia, jonka tyylipiirteiden koossapitävänä voimana tuntuu olevan kovin muodikkaasti ironia. Itse kerronta tapahtuu määrätietoisesti ja taloudellisesti juonenkuljetusta palvellen. Lukiessa on kuitenkin oltava tarkkana, sillä nykykulttuuritietoisien kirjailijan motiivi kiteytyy allegoriassa, viittausten ja vertauskuvien koristeellisessa kudoksessa, jonka myötä kirjan ego, Pelevin, pyrkii olemaan silpovan älykäs.

Kysymys on lopulta perinteisestä salaliittoteoriasta, josta tulee pätevä, kun se laitetaan riittävän suureen mittakaavaan. Salaliiton kohteena on länsimainen vapauskäsite ja ihmisen asema subjektina. Niin kauan, kun Pelevin käsittelee sitä venäläisenä ilmiönä, se on kiinnostavaa. Ongelmat alkavat, kun selityksen abstraktiotaso nousee arkipäivän yläpuolelle. Lopputulos on silloin huonoa filosofiaa.

Kirjan syvin muodollinen ongelma on sen sijaan se, että Pelevin on niin keskittynyt juonikeskeisen fantasiamaailmansa selventämiseen, että tarinaan ei synny yhtään kiinnostavaa henkilöahmoa. Vahvuudet jäävätkin läpileikkaavien oivallusten harteille, joilla sentään on voimaa puskea vampyyrikehityksen ulkopuolellekin:

- Sitä, millainen ajan henki on (...) ei voi tietää kukaan, sillä ajalla ei ole henkeä. On vain kolumnistien palstat, jotka käsittelevät ajan henkeä. Mutta jos useampi sellainen palsta kertoo ajan hengen olevan sellainen ja tällainen, kaikki alkavat toistella sitä astuakseen yhtä jalkaa ajan kanssa. Vaikka ei ajalla jalkojakaan ole.

- Uskooko täysijärkinen ihminen muka siihen, mitä kolumneissa kirjoitetaan?

- Missä sinä olet täysijärkisiä nähnyt? Heitä on koko maassa jäljellä ehkä satakunta, ja kaikki he ovat FSB:n jatkuvassa syynissä. (71)

Se, mistä *Viidennen maailmanvallan* mukaan ihmistä ohjataan, on hänen kunnianhimosna ja turhamaisuutensa. Ihmisestä on tehty suorittaja ja kohtuuttomuudessaan kyltymätön. Hän kuvittelee synnyttävänsä itsestään tahtonsa, vaikka on pelkkä vampyyrien surkea orja. Pelevin on tietysti oikeassa, hänen oivalluksena esittämä totuus löytyy jo *Raamatusta*. Se, mikä minua lukijana kiehtoo, on kunnianhimon kausaalilakien vaikutus yksityistetyllä Venäjällä, jossa mahdollisuudet pursuavaan ahneuteen ovat tuottanut kauhun tasapainoa pääoman ja hallituksen kilpajuoksussa. Tätä asiaa Pelevin ei käsittele lainkaan.

Sen sijaan hän laveeraa rinnakkaiskuvan. Yksityistämisen maailmankuva on kokonainen kulttuuritodellisuus. Paitsi että raha on myytävä valtioiden kasinokoneistoille ahneutta peitellen, on myös tuotettava ehtymättömiä mielikuvareservejä viihdeteollisuudessa samastumisen kohteiksi. Venäjää hallitsevat paitsi pörssi myös Hollywood, joka on korvannut sivistyksen tarpeen kiiltokuvillaan.

Pelevinin interteksteistä suurin osa nojaa 2000-luvun populaarikulttuuriin. Hän on näsäviisas tukiessaan kerrontaansa maailmaan, jota pyrkii katsomaan sivusta. Lopputuloksena on nihilismia. Senkin kyllä hyväksyisin, mutta teoksen ongelma on hankalammin hahmotettavissa: who cares -egoismin luoma käänteinen moraliteetti kompastuu **Quentin Tarentinon** tekeleiden tavoin lapsellisen auguuriseksi itsessäpiehtaroinniksi. Kritiikki on kohteensa kanssa yhtä.

Suunnattoman tarkatkin huomiot rypistyvät kasaan, kun ihminen, joka ne on tehnyt väittää ettei usko mihinkään ja todistaa sen huonosti peiteltyllä moralismilla. Meilläpäin sitä kutsutaan laskelmoivuudeksi.

Viktor Pelevin: *Viides maailmanvalta*, Tammi, 398 s, suom. Arja Pikkupeura